

Андрій Темченко

Міфологія часу у Біблії і народному світогляді

Структура міфологічного часу є дворівневою. У народній культурі уявлення про час формується під впливом біблійної традиції і дохристиянських міфів.

Творення світу у Біблії відбувається протягом семи днів. На відміну від інших біблійних сюжетів традиційна культура не асимілює сюжет творення, оскільки до нашого часу майже у первісному вигляді збереглися архаїчні тексти про виникнення світу. Народний світогляд приймає біблійний переказ лише почасти, ніби залишаючи за собою право вирішувати як і коли виник світ. Відповідна ситуація пояснюється тим, що питання «початку» визначає зміст культури і формує її головні смислові константи часу і простору.

Людині важко усвідомити творення Всесвіту за сім днів. У зв'язку з цим у християнській космогонії існує декілька основних концепцій тлумачення догми про семиденне творення. Климент Олександрійський (II ст. н.е.) вважав, що «день творення» є символом, оскільки Бог усе створив за одну мить. На думку Оригена (III ст. н. е.), перший розділ Біблії є алегорією; для Августина (V ст. н.е.) день творення «не сонячні дні і тривалі періоди часу, але символи, що являють послідовність, яка містилася в єдиному моменті створення». У цьому контексті філософ розвиває думку про природу часу: «Бог перебуває у вічності, і вічність — це не безкінечно велика кількість часу, а «тепер», яке триває завжди, без минулого і майбутнього».

Відповідно до іншої точки зору, дні творення – не що інше як одкровення Мойсея, якому протягом семи днів Бог розповідав про виникнення світу. Сьомий день Бог нічого не розповів Мойсею, тому він вважається часом відпочинку.

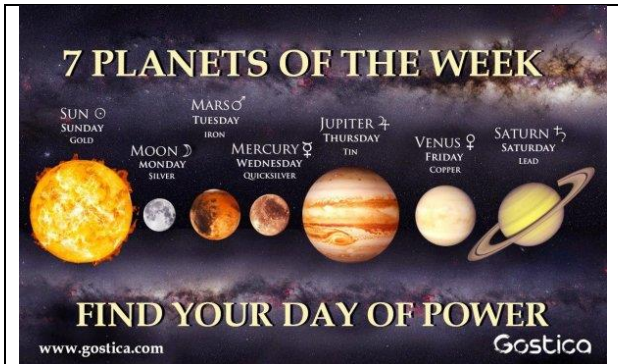
Богослови нового часу почали шукати точки дотику між відомостями з Біблії і модерними науковими фактами. З погляду богослова Джорджа Стенлі Фабера і геолога Х'ю Міллера (XIX ст.) день творення сприймався як геологічна епоха, спираючись при цьому на слова апостола Петра. «У Господа один день, як тисяча років». Інші вважали сім днів не хронологічною послідовністю, а композиційним засобом творення тексту, як числа абсолютної повноти.

Більшість креаціоністів вважають день творення рівною земній добі, хоча світ було створено, коли доби ще не існувало. Разом з тим, у Біблії, скоріше за усе, мається на увазі саме земна доба, що підтверджується фразами «і був ранок, і був вечір», а світло, яке називають «ранком» трактується як сяння Божественної слави, яка освітлює землю (можливо щось на кшталт космічних променів у фізиці або неземного фаворського світла у Біблії). Аналогічне світло буде і в кінці часу освітлювати Небесний Єрусалим: «І місто не має потреби ні в сонці, ні в місяці, щоб у ньому

Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії світили, тому що Слава Божа його освітила, а світильник для нього – Агнець» (Відкриття 21).

Число сім є символічним не випадково, оскільки є оптимальною моделлю сприйняття і візуально-слухової класифікації зовнішнього світу. Звідси походження смислових шаблонів, що відповідають числу сім. Зокрема:

Ілюстрація з інтернету
https://kartin.papik.pro/uploads/posts/2023-07/1688646075_kartin-papik-pro-p-kartinki-sem-planet-43.jpg

- У міфології виокремлюється сім головних планет (Сонце, Місяць, Венера, Марс, Меркурій, Юпітер, Сатурн), які формують часову матрицю семиденного тижня: неділя / Сонце, понеділок / Місяць, вівторок / Марс, серeda / Меркурій, четвер / Юпітере, п'ятниця / Венера, субота / Сатурн).

- Складає числову модель структури людського обличчя (пор.

«сім дірок в голові» або «сім дверей»),

- Класифікує різноманіття звуків і відтінків, утворюючи сталі смислові шаблони, як от сім нот і сім кольорів.

Червоний	Чарівниця
Оранжевий	Осінь
Жовтий	Жар-птаха
Зелений	Зазиває
Блакитний	Бабин
Синій	Сад
Фіолетовий	Фарбувати

Сім кольорів і сім нот. Ілюстрація з інтернету

- Оптимізує і моделює сприйняття часу (сім поколінь) і простору (праве, ліве, зад, перед, верх, низ, центр).

«я»	діти, внуки, правнуки	діти правнуків, внуки правнуків, правнуки правнуків
прадіди, діди, батьки	«я»	діти, внуки, правнуки
батьки прадідів, діди прадідів, прадіди прадідів	прадіди, діди, батьки	«я»

Схема семи поколінь

Можливо, що сім є оптимальною кількістю розрізнених значень, які може упорядкувати людина в єдиним смисловий ряд. Зокрема у біології, є теорія, що людське сприйняття може обробляти близько семи об'єктів одночасно. Гіпотетично, що існують смислові категорії, які виходять за межі сімки, які непідвладні людському розуму.

Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії

Книга Буття. Біблійний час є одночасно ієрархічним і послідовним.

У книзі Буття зазначається, що першого дня Бог творить небо і землю, роз'єднує світло від темряви:

1. На початку утворив Бог небо і землю.
2. А земля була невидна і пустельна, і морок на поверхні безодні; і Дух Божий ширяв над водою.
3. І сказав Бог: Нехай буде світло. І вчинилося світло.
4. І побачив Бог світло, що воно гарне; і відділив Бог світло від пітьми.
5. І назвав Бог світло днем, а пітьму ніччю. І був вечір, і був ранок: день перший (Буття 1: 1-5).

Очевидно, що мова йде про планетарні масштаби творення, оскільки звичні для нас день і ніч з'являються лише на четвертий день.

14. І сказав Бог: Нехай будуть світила на тверді небесній, для відокремлення дня від ночі, і для ознак, сезонів, днів і років.
15. І нехай будуть вони світильниками на тверді небесній, щоб освітлювати землю. І сталося так.
16. І утворив Бог два світила великі: світило більше, для проводу дня, і світило менше – для проводу ночі, і зорі;
17. І розмістив їх Бог на тверді небесній, щоб світили на землю,
18. І правували днем і ніччю, і відділяли світло від пітьми. І побачив Бог, що це добре.
19. І був вечір, і був ранок: день четвертий.

Творення часу відбувається послідовно і позиціонується як божественна еманация:

День Творення Пра-час	Результат Творення. Виникнення різних проявів часу і простору
1 Планетарна космогонія неба і землі світло-темрява	Утворив Бог небо і землю. Земля була невидна і пустельна, і морок на поверхні безодні; і Дух Божий ширяв над водою. І сказав Бог: Нехай буде світло. І вчинилося світло. І побачив Бог світло, що воно гарне; і відділив Бог світло від пітьми. І назвав Бог світло днем, а пітьму ніччю.
2 Геогонія. Творення видимого неба і землі Верх-низ	Утворив Бог твердь; і відділив воду, котра під твердю, од води, котра над твердю. І назвав Бог твердь небом
3 Суходіл-море,	Нехай збереться вода, котра під небом, в одне місце, і нехай з'явиться суходіл. Назвав Бог суходіл землею, а зібрані води назвав морями. Нехай вродить земля траву, ярину, що сіє насіння, дерево плідне, що приносить за родом своїм плід, в котрому насіння його на землі.
4 День-ніч,	Нехай будуть світила на тверді небесній, для відокремлення дня від ночі, і для ознак, сезонів, днів і років.

сезони, роки	Нехай будуть вони світильниками на тверді небесній, щоб освітлювати землю. І сталося так. Утворив Бог два світила великі: світило більше, для проводу дня, і світило менше – для проводу ночі, і зорі; Розмістив їх Бог на тверді небесній, щоб світили на землю, і правували днем і ніччю, і відділяли світло від пільми.
5 Птахи-риби	Хай утворить вода удосталь рухливих живих істот; і птахи нехай полетять над землею, по тверді небесній. Утворив Бог рибу велику і всіляку істоту живу, що рухається, котрих утворила вода за родом їхнім, і птахів крилатих за родом їхнім.
6 Тварини-люди Чоловік і жінка	Нехай витворить земля істот живих за родом їхнім, скотину, плазунів і звірів земних за родом їхнім. Створимо людину за образом Нашим, за подобою Нашою; і нехай володарює вона над рибою морською і над птахами небесними, і над скотиною, і над усією землею, і над усілякою гадиною, що повзає по землі. Витворив Бог людину за образом Своїм, за образом Божим утворив її; чоловіком і жінкою витворив їх.
7	Благословив Бог сьомий день, і освятив його, бо цього дня спочив од усіх справ Своїх, котрі Бог чинив і творив

У такому вимірі час має декілька аспектів. Зокрема у книзі Буття сказано, що час є «небесним» (вірш 1), у якому відбувається творення неба, суходолу, морів і рослин, і «буденним» (вірш 4), в межах якого існують риби, птахи, тварини і люди. Однак час виникає з початкового минулого – первинного хаосу, який існував до семи днів Творення. У такому разі біблійний час виглядає таким чином:

«Дні» Творення, пра-час. Те, що існувало до початку, до творення	
1 день Творення неба і землі, від'єднання світла від темряви, абсолютний початок	4 день. Творення небесних світил, дня і ночі, сезонів, років, циклічний початок-повторення
Міфічний час первинний	Буденний час вторинний
Статичний, оскільки світло і темрява існують паралельно і не чергуються.	Динамічний → народження, одруження, смерть

В Апокаліпсисі Іоанна Богослова з'являються відомості про смерть світу, тобто завершення часу, коли небо і земля повернуться у первинний стан й усе створене має зникнути.

Існує декілька смислових компонентів, які формують «кінець світу».

- Смерть світу, так само як його творення відбувається через Слово. У момент творення воно звучить з уст Бога, в Апокаліпсисі воно констатує лише факт тієї чи іншої дії «я чув голос».

6. І небо зникло, згорнувшись, як сувій; і всяка гора й острів зрушилися з місць своїх.

21 І побачив я нове небо і нову землю, бо перше небо і перша земля минули, і моря вже нема.

- Поняття «день Господній» на кшталт «дня Творення» стосується кінця світу, коли завершиться історія людства (Ісаї 7:18-25), оскільки лінійність божественного часу накладається на циклічність буденності. Фраза «День Господа» використовується дев'ятнадцять разів у Старому Завіті (Ісаї 2:12; 13:6, 9; Єзекіїля 13:5; 30:3; Іоїля 1:15; 2:1, 11, 31; 3:14; Амоса 5:18, 20; Авдія 15; Софонії 1:7, 14; Захарії 14:1; Малахії 4:5) і чотири рази в Новому Завіті (Дії 2:20; 2 Петра 3:10; 2 Фессалонікійцям 2:2) . Це також згадується в деяких інших місцях (Об'явлення 6:17; 16:14).

«Воїни Апокаліпсису» Віктор Васнецов, 1887

- Світ повернеться до первинного світла, яке матиме не земне походження: «І місто не має потреби ні в сонці, ні в місяці, щоб у ньому світили, тому що Слава Божа його освітила, а світильник для нього – Агнець» (Відкриття 21).

Кінець світу так само як його початок має сім етапів, яке знаменуються зніманням

семи печатей і звучанням семи труб.

Одкровення Іоанна Богослова, 6-8	
Сім печатей	
5 У правиці Того, Хто сидить на престолі, книгу, написану всередині і ззовні, запечатану сімома печатями.	
Агнець зняв першу із семи печатей	Кінь білий, і на ньому вершник, який мав лук, і дано було йому вінець, і вийшов він як переможний, і щоб перемогти
Він зняв другу печать	Другий кінь, рудий, і тому, хто сидить на ньому, дано взяти мир від землі, і щоб убивали одне одного; і дано йому великий меч.
Він зняв третю печать,	Кінь вороний, і на ньому вершник, який мав мірило у руці своїй. ... мірка пшениці за динарій, і три мірки ячменю за динарій; елею ж і вина не пошкоджуй.
Він зняв четверту печать	Кінь блідий, і на ньому вершник, якому ім'я "смерть"; і пекло слідом ішло за ним; і дана йому влада над четвертою частиною землі – умертвлювати мечем і голодом, і моровицею, і звірами земними.
Він зняв п'яту печать	Я побачив під жертвником душі убитих за слово Боже і за свідчення, яке вони мали. І викликнули вони гучним голосом, кажучи: доки, Владико Святий і Істинний, не судиш і не мстишся тим, що живуть на землі, за кров нашу? І дано було кожному з них одяг білий, і сказано їм, щоб вони заспокоїлися ще на деякий час, доки і співробітники їхні, і брати їхні, які будуть убиті, як і вони, доповнять число.
Він зняв шосту печать	Стався великий землетрус, і сонце стало темне, як волосяниця, і місяць став, наче кров. І зірки небесні попадали на землю, як смоковниця, струшувана сильним вітром, обсипає незрілі смокви свої. І небо зникло, згорнувшись, як сувій; і всяка гора й острів зрушилися з місць своїх. ... І після цього бачив я чотирьох ангелів, які стоять на чотирьох кутах землі, тримаючи чотири вітри землі, щоб не дув вітер ні на землю, ні на море, ні на яке дерево. І бачив я іншого ангела, який сховався від сходу сонця, і мав печать Бога Живого. І викликнув він гучним голосом до чотирьох ангелів, яким дано шкодити землі і морю, кажучи: не робіть шкоди ні землі, ні

	<p>морю, ні деревам, доки не покладемо печаті на чолах рабів Бога нашого. І я чув кількість пропечатаних: пропечатаних було сто сорок чотири тисячі від усіх колін синів Ізраїлевих. ... Після цього глянув я, і ось, велика кількість людей, яких ніхто не міг перелічити, з усіх племен і колін, і народів і людей, стояли перед престолом і перед Агнцем у білому одязі і з пальмовими віттями в руках своїх. ... Вони вже не будуть мати ні голоду, ні спраги, і не буде палити їх сонце і ніяка спека:</p>
Він зняв сьому печать	<p>Настала безмовність (сьомий день – день відпочинку, тут безмовність) на небі, десь на півгодини. І я бачив сім ангелів, які стояли перед Богом, і дано їм сім труб. І прийшов інший ангел, і став перед жертовником, ... І взяв ангел кадильницю, і наповнив її вогнем з жертовника, і поклав на землю: і з'явилися голоси і громи, і блискавки, і землетрус.</p>

Сім труб.		
сім ангелів, які мали сім труб, приготувалися трубити		
Перший затрубив	ангел	сталися град і вогонь, змішані з кров'ю, і впали на землю; і третя частина дерев згоріла, і вся трава зелена згоріла.
Другий затрубив	ангел	ніби велика гора, палаюча вогнем, упала в море; і третя частина моря стала кров'ю, і вмерла третя частина одушевлених створінь, що живуть у морі, і третя частина суден загинула.
Третій затрубив	ангел	впала з неба велика зірка, що палала подібно до світильника, і впала на третю частину рік і на джерела вод. Ім'я цієї зірки "полин"; і третя частина вод стала, як полин, і багато з людей померло від вод, тому що вони стали гіркі.
Четвертий затрубив	ангел	уражена була третя частина сонця і третя частина місяця, і третя частина зірок, так що затьмарилася третя частина їх, і третя частина дня не була світла – так само, як і ночі. ...
П'ятий затрубив,	ангел	Зірка впала з неба на землю, і дано було їй ключ від колодязя безодні. Вона відкрила колодязь безодні, і вийшов дим з колодязя, як дим з великої печі; і затьмарилося сонце й повітря від диму з колодязя. І з диму вийшла сарана на землю, і дано було їй силу, яку мають земні скорпіони. І сказано було їй, щоб не робила шкоди траві земній й ніякій зелені, і ніякому дереву, а тільки одним людям, які не мають печаті Божої на чолах своїх. І дано їй не вбивати їх, а тільки мучити п'ять місяців; і муки від неї подібні до мук від скорпіона, коли ужалить людину. У ті дні люди будуть шукати смерті, але не знайдуть її; захочуть умерти, але смерть утече від них. За виглядом своїм сарана була подібна до коней, приготованих на війну; і на головах у неї ніби вінці, схожі на золоті, обличчя ж її, як обличчя людські; і волосся в неї – ніби волосся в жінок, а зуби в неї були, як у левів. На ній були броні, ніби броні залізні, а шум від крил її, як стукіт від колісниць, коли безліч коней біжать на війну; у неї були хвости, як у скорпіонів, і у хвостах її були жала; влада ж її була – шкодити людям п'ять місяців. Царем над собою вона мала ангела безодні; ім'я йому по-єврейськи Аваддон, а по-грецьки Аполліон. Одне горе пройшло; і ось, ідуть за ним ще два горя.
Шостий затрубив	ангел	Бачив я у видінні коней і на них вершників, які мали на собі броні вогненні, гіацинтові й сірчані; голови у коней, як голови у левів, і з

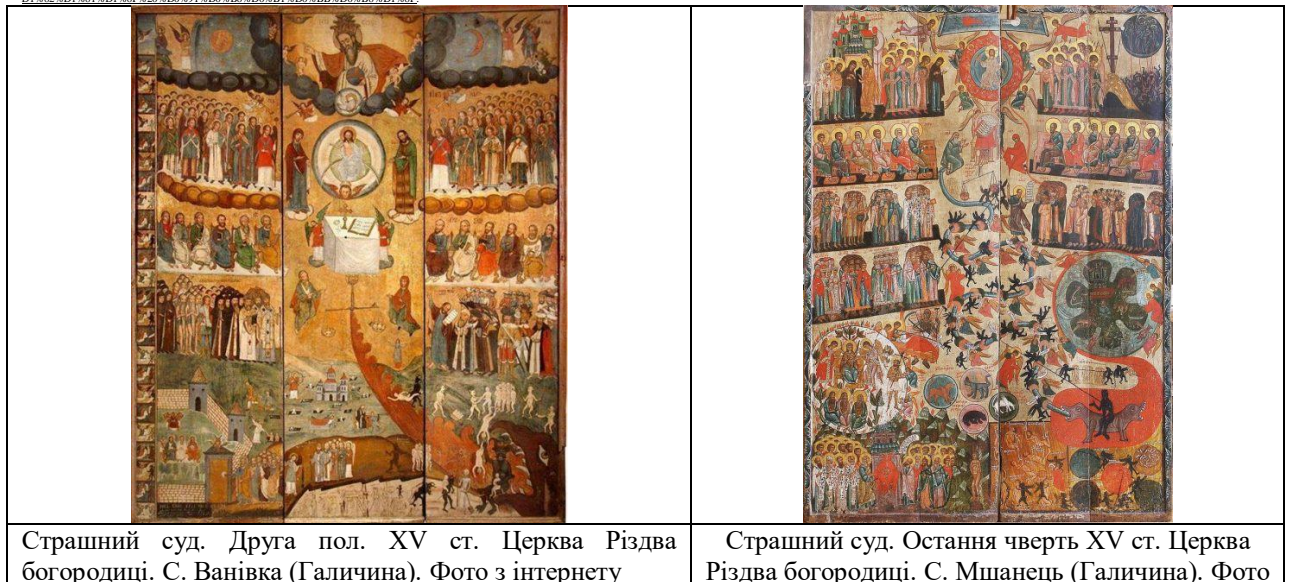
	<p>рота їх виходив вогонь, дим і сірка. Від цих трьох покарань, від вогню, диму і сірки, що виходили з рота їх, померла третя частина людей; бо сила коней була в роті їх і у хвостах їх; а хвости їх були подібні до змій і мали голови, і ними вони шкодили. Інші ж люди, які не вмерли від цих покарань, не розкаялись у ділах рук своїх так, щоб не поклонитися бісам та золотим, срібним, мідним, кам'яним і дерев'яним ідолам, які не можуть ні бачити, ні чути, ні ходити. І не розкаялися вони у вбивствах своїх, ні в чародійствах своїх, ні у розпусті своїй, ні в крадіжках своїх. ... Друге горе минуло; ось, гряде скоро третє горе.</p>
<p>Сьомий затрубив</p>	<p>ангел Залунали на небі гучні голоси, які промовляли: царство світу стало царством Господа нашого і Христа Його, і буде царювати повік. ... І розлютились язичники; і прийшов гнів Твій, і час судити мертвих і дати відплату рабам Твоїм, пророкам і святим, і тим, що бояться імені Твого, малим і великим, і погубити тих, які губили землю. І розкрився храм Божий на небі, і з'явився ковчег завіту Його в храмі Його; і сталися блискавки і голоси, і громи, і землетрус, і великий град.</p>

Вплив біблійної космології й есхатології на традиційну культуру очевидний, про що свідчить іконописна традиція

Гексамерон. Шестоднев Ікона. Фото з інтернету

<https://ru.ikonas.ru/blog/ru/shestodnev/#:~:text=%D0%A8%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5%D0%B2%2C%20%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%93%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BD%20%D0%93%20%D1%82%D0%BE%D0%B8%D1%81%D0%B0%BD%D0%B8%D0%B5%D1%8D%D1%82%D0%B8%D1%85%20%D0%B5%D0%BB%D0%B2%20%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%84%D0%91%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D1%8E>

Страшний суд. Друга пол. XV ст. Церква Різдва богородиці. С. Ванівка (Галичина). Фото з інтернету

Страшний суд. Остання чверть XV ст. Церква Різдва богородиці. С. Мшанець (Галичина). Фото

Творення світу у народній культурі суттєво відрізняється від канонічного. Рудименти давніх міфів збереглися у колядках – священних гімнах, приурочених до народження нового сонця.

Ой як то ще було із Нащада Світа.
Приспів: Радуйтеся! Ой радуйтеся Люде,
що вже Світ народився!
Ой як ще не було ні Землі, ні Неба.
А що тільки було та Синєє Море.
А посеред Моря Зелений Явір.
На Явороньку три Синії Птахи.
Три Синії Птахи та Радоньку радять.
Та Радоньку радять. як Світ засновати.
Тай пірнули Птахи в Світові Глибини.
Тай винесли птахи Жовтий Красен-Камінь.
Стало з того каменю та Яснеє Сонце.
Тай пірнули Птахи в Світові Глибини.
Тай винесли Птахи Злоту Павутинку.
Стала з Павутинки Ясна Твердь Небесна.
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини.
Тай винесли Птахи Синій Срібен-Камінь.
Став з того Каменю Блідесенький Місяць.
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини.
Тай винесли Птахи Золотий Пісочок.
Стали із Пісочку Дрібнії Звіздочки.
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини.
Тай винесли Птахи та Темного Мулу.
Стала з того Мулу Чорная Землиця.
Тай зросли на Землі Жито і Пшениця.
Жито і Пшениця і всяка Пашниця.

Святість «ізпрежди віка» - Український тиждень, Тиждень.ua.
<https://web.archive.org/web/20170202093759/http://tyzhden.ua/Publication/3859>

Що ж нам було з світа початка?
Не було нічого, їдна водонька,
На той водоньці їдне деревенько.
На тім деревеньку шовкове гніздо,
А в тім гніздечку три голубоньки, —
Не три голубоньки — три ангелоньки.
Юж ся впустила в глибоке море —
В глибоке море, на самоє дно,
Винесли там три пожитоньки:
Перший пожиток — возимо жито,
Возимо жито людям на хлібець,

Другий пожиток — яру пшеничку,
Яру пшеничку на проскіроньки
До служби Божей до церквоньки;
Третій пожиток — зелену траву,
Зелену траву для худобоньки»

(Куєвда, В. (2007). *Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект*. Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ. с. 139–140)

Етапи творення дещо нагадують біблійні сюжети. Зокрема у колядках опис народження світу є розгорнутою відповіддю на питання «Що було з початку світу?».

Відповідні форми є елементом первісної міфології, де описи світобудови позиціонувалися як загадки, відповіді на які не були логічними умовиводами, оскільки бути частиною міфологічної системи, тому могли мати інше змістове наповнення, але були при цьому правильними.

Наприклад, відома пам'ятка давньоукраїнської писемності «Розмова трьох святителів» складається з аналогічних питань та відповідей, викладених від імені трьох святих православної церкви — Василя Великого, Григорія Богослова та Іоанна Златоуста.

Григорій мовив: Хто перший наречеться на землі? Василь сказав: Від чого суть ангели створені? — Григорій мовив: — Від духу Господнього, від світу і від вогню.

Василь сказав: Від чого сонце створено бути? — Іоанн мовив: Від пишні ризи Господні.

Григорій сказав: Від чого місяць створений був? - мовив: Від аєру (арх. повітря <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B0%D0%B5%D1%80>) і від повітря і від престолу Господнього.

Іван сказав: Від чого грім і блискавка створено бути? – Василь мовив: «Голос господній у колісниці вогненної затверджений і ангела громового приставлена.

Григорій мовив: Скільки вітрів? – Іван мовив: 12 вітрів.

Соломон сказав: Що є 4 рози на землі? – Іван мовив: Чотири євангелісти, на сході Матвій, людським; на заході Марко, телчім; на півночі Іван, орлім; на півдні Лука, лівим образами, всі бо крилаті. – Василь каже: Сатанаїл приречеться перший і зарахований бути... до ангела, за гордість його названий бути сатана – диявол, вивержений ангелом з небес на землю перед створенням Адамія за 4 дні.

Василь каже: Що висота небесна, широта земна, глибина морська? – Іван сказав: отець, син і святий дух.

Василь мовив: Де бог перший жив, що не бути світу? – Іоанн каже: Суть три комори на повітрі, ту б'єше Господь у трьох коморах, агнцем, а світу тоді не бути.

Григорій мовив: Потлумач мені трійцю в трьох каморах. – Іоанн мовив: отець, син і святий дух, єдиний світ, а трое вогонь (Бєсїда трьох святителєй. Українська література XI-XIII ст. Ізборник. <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr21.htm>).

У колядках говориться, що початково існувало «синє море». Центром відліку пра-простору виступав «зелений явір», який трактується в міфології як світове дерево, образ якого є ключовим в українському сакральному мистецтві вишивки.

Дерево життя як основа композиції рушнікової Середнього Подніпров'я
<https://rushnyk.cdu.edu.ua/derevo-zhyttia-iak-osnova-kompozytsii-rushnykovoii-vyshyvky-serednoho-podniprov-ia/>

Разом з деревом існували також три птахи (у Біблії їх було створено лише на п'ятий день). Саме вони є деміургами світу. Зокрема, процес творіння виглядає як почергове діставання з морського дна:

жовтого каменя – сонця,
золотої павутинки – тверді небесної,
срібного каменя – місяця,
золотого пісочка – зорі,

темного мулу – земля, з якої констатується ріст «жита-пшениці, усякої пашниці».

Цікавим фактом, який докорінно відрізняє церковну традицію від народної, є відсутність описів кінця світу (апокаліпсису) у фольклорних творах українців, оскільки колядування супроводжується посіванням і щедруванням – магічними діями, виконання яких має забезпечити запліднення і зростання.

Традиція намагається осмислити час минулого, що відбивається у спробі його опису як незбагненого, а тому абсурдного з позиції сьогодення. Художнім засобом таких описів є метафора, рельєфне застосування якої фіксується у такому жанрі хроно-фольклору як небилиця.

Небилиці виконували під час вечорниць у зимові свята, що наштовхує на думку про те, що подібні перекази могли бути рудиментами архаїчних міфів про далеке минуле, де воно змальовується в алегоричній формі. Наприклад, «...Слухайте, дівчата! Я вам розкажу, що колись зі мною було, та тільки цур

Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії

— не перебивати і „брешеш“ не казати, а то покину розказувати. Було це ще тоді, як мого батька й на світі не було, а ми з дідом вдвох на печі жили, та ще й добре жили, на комині хліб сіяли, та було в нас п'ять курок дійних, сім півнів їжджалих» (О. Воропай. Звичаї нашого народу. Т.1. — К., 1991. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F>)

Відомим літературним твором, основою якого стали народні небилиці є пісня «Коли б я був полтавським соцьким». На думку О. Воропая, пісня з'явилася як реакція на обіцянки соціалістів побутувати «рай на землі». Оскільки народ не довіряв таким ідеям, відбулася реанімація давнього жанру культури.

Коли б я був полтавський соцький,
Багато б дечого зробив,
Зробив би так, щоби жилося
Всім людям добре, наприклад:
Поставив б я скрізь дерева
Медових пряників самих,
І ніжки з холодцю, свинячі,
Щоб з часником росли на них.
Замість лози — росли б ковбаси,
А листя все було б — млинці,
Земля була б з самої каші
Та з добрих свіжих потрохів.
У Чорнім морі — запіканка,
Сивуха б у річках текла,
В Дунай би напустив слив'янки,
А дно зробив би я із скла.
Ставки б з сметаною стояли,
З лемішки з салом береги,
В ставках вареники б стирчали:
Товсті, гарячі і пухкі...

Усі криниці — з добрим квасом,
Та й на печі, щоб не ходять,
Щоб чоловік з похмілля часом
Міг до безтями його пить.
Одежі вже було б не треба,
Панам не треба кунтушів,
Ходили б, як святі по небі,
В одних сорочках, без штанів.
Усі жінки і молодиці
Знову дівчатами були б:
Тонкі, високі, бідолиці.
Погані в світі не жили б.
А ми сиділи б та гойдались,
Мов діти в люльці уночі,
Спокійно б раю дожидались,
Задерши ноги на печі...
Ну, годі!.. Треба б замовчати,
Щоб хто ще шиї не набив...
Коли б я був полтавський соцький,
Усе б дочиста це зробив

https://www.ukrlegenda.org/zvychai_nashoho_narodu/poltavskiy_sockyj.php

В українському культурному контенті паралельно існують дві космогонічні традиції – біблійна і народна, які подекуди доповнювали одна одну, але були відмінними за смисловим наповненням. Разом з тим, українці приймали і біблійну традицію, оскільки Новий Заповіт, завдяки ідеї воскресіння і вічного життя, був близьким для менталітету хліборобів.

У такому разі формується структура міфологічного часу, як поєднання міфічного лінійного часу (від народження до смерті) і часу буденного, який є відносним і циклічним.

Виникнення часу / творення світу	Функціонування часу / теперішнє	Завершення часу / «страшний суд»
Міф Абсолютний час. Народження «той» світ	Обряд транслює міфічне минуле, щоб правильно організувати теперішнє і спрогнозувати майбутнє Відносний час «цей» світ	Міф Абсолютний час Смерть «той» світ

Залишаючи поза увагою філософські суперечки щодо природи часу, минулого і майбутнього, футуристичних концепцій часових змін, зупинимось на його буденних характеристиках, які формують архітектоніку буденності.

Відомо, повсякденність має фрактальну структуру і складається з годин, днів, місяців і років. Крім цього повсякденність є динамічною, яка рухається по колу, тобто є циклічною. Концентричний рух підпорядковується своїм законам, оскільки точка відліку, куди «повертається» час, є сталою і дублює момент Творення. У такому разі буденний час не самодостатній, оскільки є лише проекцією Абсолютного / Божественного часу.

За відповідним принципом будується землеробський сезонний цикл, відповідно до якого утворено календарну систему – окультурену модель руху Сонця, обертання Землі навколо себе, враховуючи при цьому місячні фази. Особливістю такого календаря є те, що він:

- Має замкнену кільцеподібну структуру. За аналогічним принципом будуються інші часові циклічності – тиждень і доба.

- Ділиться на чотири частини, тобто час є чотиритактним, оскільки орієнтується на рух сонця.

- У межах четверичної системи утворюються система бінарних опозицій, яка уточнює смислові параметри пари «життя-смерть»:

Сезонні протиставлення: «літо-зима», «весна-осінь»,

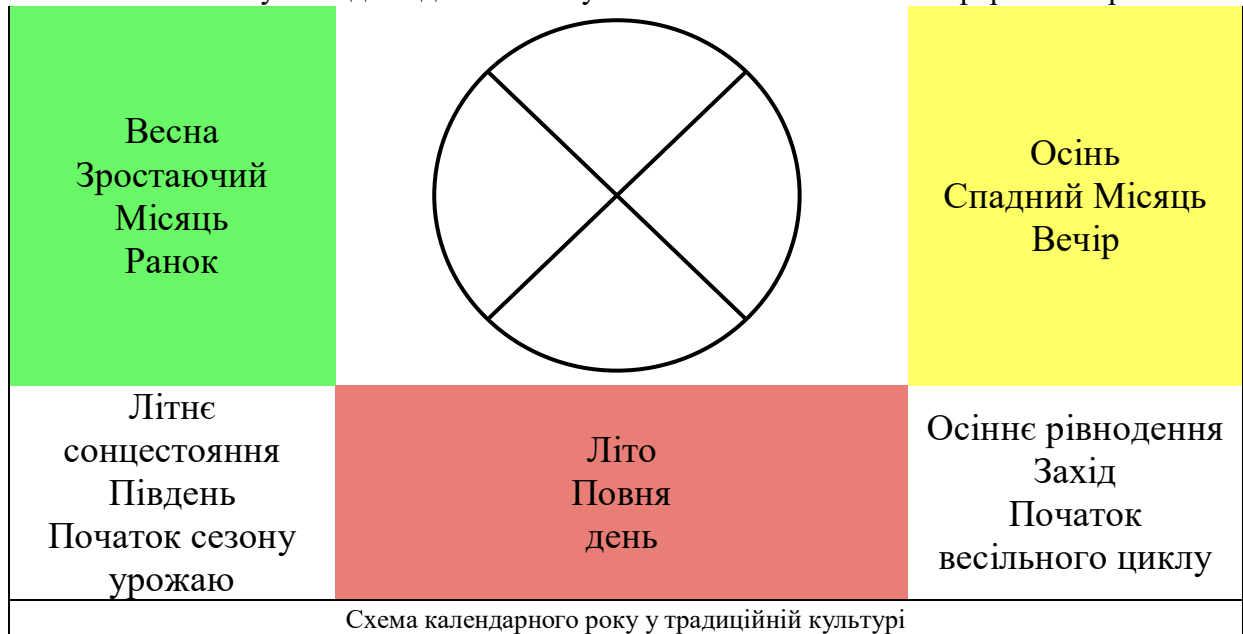
Фізичні стани: «тепло-холод», «ситість-голод»,

Атмосферні прояви: «день-ніч», «світло-темрява».

- Ключового значення набуває поняття початку, яке дублює момент творення світу.

Рік / 365 діб Кожна чверть має 3 місяці	Місяць / 28 діб Кожні чверть має 7 днів	Доба / 24 години Кожна чверть має 6 годин
Весінне рівнодення Схід Початок весни	Зима Молодик Ніч	Зимове сонцестояння Північ Початок сонця

Відповідно до цього формується логіка буденного часу, який унормовує господарські сезони відповідно до руху сонця. «Буденне» зациклене на безперервній діяльності і відбувається у теперішньому часі, для нього не актуальне поняття «минулого» і «майбутнього», які розглядаються з позиції сьогодення.

Час буденності є ментальною матрицею теперішнього, дублюючи людську діяльність, тому він антропний. Наприклад, буденний час, так само як людина, має рід і число.

ТЕПЕРІШНЄ: розподіл за родами			
Сезонний час			
<p>Весна – ж.р., одн. / мн., позначення множинних початків.</p>	<p>Літо – с.р., але тяжіє до ж.р. одн. / мн., позначення протяжності часу: «скільки літ»</p>	<p>Осінь – ж.р., одг.</p>	<p>Зима – ж.р. одн. / мн., позначення множинних початків, проекція з літа: «скільки літ, скільки зим»</p>
Доба			
<p>Ранок – ч. р.</p>	<p>День – ч. р.</p>	<p>Вечір – ч. р.</p>	<p>Ніч – ж. р.</p>
<p>Наявність множини очевидна, оскільки доба формує часову динаміку.</p>			
Людський вік			
<p>Дитинство</p>	<p>Зрілість</p>	<p>Старість</p>	<p>Смерть</p>
<p>Хлопчик / дівчина, Дитина (категорія роду відносна)</p>	<p>Чоловік / Жінка</p>	<p>Дід / баба. Старе (категорія роду відносна)</p>	<p>категорія роду відсутня</p>

Світло	Темрява
Цей світ	Той світ минуле / майбутнє
Стан бадьорості	Стан сну
Структура теперішнього часу	

Складнішою є система сезонних координат, які утворюють календарний рік. Складається з чотирьох сезонів по три місяці, між якими існують т. зв нейтральні зони переходу з одного часового стану в інший.

Весна

1. Перехід. Масниця, Колодій, Сиропуст.
2. Явдохи – 14 березня.
3. Сорок святих – 22 березня.
4. Теплою Олексі – 30 березня.
5. Благовіщення – 7 квітня.
6. Вербна неділя.
7. Чистий четвер.
8. Страсна п'ятниця.
9. Великдень.
10. Гробки.
11. Юрія – 6 травня.
12. Миколая – 22 травня.

Літо.

1. Перехід. Зелена Неділя. Трійця, П'ятидесятниця..
2. Івана Купала – 23-24 червня..
3. Петра і Павла – 29 червня.
4. Іллі – 20 липня.
5. Перший Спас, Маковій, Медовий – 1 серпня.
6. Другий Спас, Великий – 6 серпня.
7. Третій Спас, Яблучний – 29 серпня.

Осінь.

1. Перехід. Успіння Пресвятої Богородиці або Перша Пречиста – 15 серпня.
2. Усікновення голови Івана Предтечі – 29 серпня.
3. День Семена – 1 вересня.
4. Михайлове чудо – 19 вересня
5. Різдво Пресвятої Богородиці або Друга Пречиста – 8 вересня.
6. Воздвиження Чесного Хреста Господнього – 14 вересня.
7. Покрова Пресвятої Богородиці – 1 жовтня.
8. Дмитра – 26 жовтня.
9. День святої Параскеви П'ятниці – 28 жовтня.
10. Кузьми-Дем'яна – 1 листопада.
11. День святого Михайла – 8 листопада.
12. Юрія Осіннього, Холодний Юрій – 26 листопада.

Зима.

Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії

1. Перехід. Введення у храм Пресвятої Діви Марії, Третя Пречиста – 21 листопада.
2. Катерини – 24 листопада.
3. Андрія Первозваного – 30 листопада.
4. Наума – 1 грудня.
5. Варвари – 4 грудня
6. Сави — 5 грудня
7. Святого Миколая – 6 грудня.
8. День святої Анни – 9 грудня.
9. Спиридона Сонцеворота – 12 грудня.
10. День святого Гната – 20 грудня .
11. Святвечір – 24 грудня.
12. Різдво Христове – 25 грудня.
13. Меланки (Маланки) – 31 грудня.
14. Василя, Новий Рік – 1 січня.
15. Голодна кутя або Другий Святвечір – 5 січня.
16. Свято Водохреща (Йордан) – 6 січня.
17. Стрітіння Господнє – 1 лютого.

Література:

1. Mark E. Koltko-Rivera The Psychology of Worldviews March 2004 Review of General Psychology 8(1):3-58
https://www.researchgate.net/publication/232554126_The_Psychology_of_Worldviews
2. Mark S. Smith. The Origins of Biblical Monotheism: Israel's Polytheistic Background and the Ugaritic Texts. Oxford University Press USA., 2001.
3. Казаченко Б. Тридевятое царство, тридесятое государство, или как считали наши предки. Наука и жизнь. № 10, 2007. <https://web.archive.org/web/20170929175347/http://igor-grek.ucoz.ru/publ/lux/schet/15-1-0-479>
4. Хрущак М. Філософія повсякденності: звідки взяти час, якого так бракує? <https://culturalproject.org/journal/tpost/8me9feelf1-flosofya-povsyakdennost-zvdki-vzyati-cha#:~:text=%C2%AB%D0%A9%D0%BE%20%D0%91%D0%BE%D0%B3%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%B2%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE,%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BC%20%D0%B7%D1%96%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BC>.
5. Social Networks and Archival Context Project Archival Authority Control Daniel V. Pitti University of Virginia
<http://ica2012.ica.org/files/pdf/Full%20papers%20upload/ica12Final00310.pdf>
6. Что такое день Господень? <https://only.bible/qa/208-day-lord/>